

PROVERB AND OTHER GENETICALLY RELATED EXPRESSIONS

ანდაზა და სხვა გენეტიკურად მონათესავე გამონათქვამები

Tamari Matchutadze

Doctor of Philology,

Invited Teacher of Batumi Shota Rustaveli State University,

Batumi, Rustaveli/Ninoshvili st., №32/35, 6010, Georgia,

+995599799290, t.matchutadze@bsu.edu.ge

<https://orcid.org/0000-0002-5709-9764>**Tina Shioshvili**

Doctor of Philological Sciences,

Professor of Batumi Shota Rustaveli State University,

Batumi, Rustaveli/Ninoshvili st., №32/35, 6010, Georgia,

+ 995593217655, tina.shioshvili@bsu.edu.ge

<https://orcid.org/0000-0002-4745-9260>

Abstract: Ethnologists and anthropologists have long acknowledged the intricate relationship between language and culture, a central focus in the study of any living language. From this standpoint, the exploration of proverbs and sayings, which encapsulate the collective "wisdom" of a people and their distinct culture, necessitates not only an understanding of their linguistic context but also a deeper dive into their cultural underpinnings. Throughout the history of proverbial origins, it is not uncommon for proverbs to emerge from various other folklore genres, including novels, legends, historical narratives, anecdotes, fables, and more. Proverbs often intermingle with diverse forms of expressions, such as aphorisms, sentences, phrases coined by renowned writers, and so forth.

Moreover, there exist literary proverbs - a writer's skillfully articulated saying laden with figurative significance that transcends its original context to gain an autonomous existence. Such literary proverbs can permeate the general populace, becoming part of the collective wisdom. Conversely, proverbs sourced from folk traditions or taken from the people may be reinterpreted by writers and reintroduced into the cultural vernacular.

Keywords: proverb, saying, linguistic material, paremia, folklore.

თამარ მაჭუტაძე

ფილოლოგიის დოქტორი,
 ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
 მოწვეული მასწავლებელი,
 ქ. ბათუმი, რუსთაველის/ნინოშვილის ქ. 32/35, 6010, საქართველო,
 +995599799290, t.matchutadze@bsu.edu.ge
<https://orcid.org/0000-0002-5709-9764>

თინა შიოშვილი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
 ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი,
 ქ. ბათუმი, რუსთაველის/ნინოშვილის ქ. 32/35, 6010, საქართველო,
 + 995593217655, tina.shioshvili@bsu.edu.ge
<https://orcid.org/0000-0002-4745-9260>

აბსტრაქტი. ეთნოლოგებმა და ანთროპოლოგებმა დიდი ხანია აღიარეს ენისა და კულტურის ურთიერთმიმართება, რომელიც უკვე განიხილება ნებისმიერი ცოცხალი ენის სწავლების წამყვან პუნქტად. ამ თვალსაზრისიდან გამომდინარე ანდაზებისა და გამონათქვამების შესწავლა, რომლებიც წარმოადგენენ ხალხის „სიბრძნეს“ და უცხო კულტურას, მოითხოვს არა მხოლოდ მის ენობრივ სივრცეში შეღწევას, არამედ მის კულტურაშიც. ანდაზების წარმოშობის ისტორიაში არც თუ იშვიათია, როცა ანდაზა სხვა რომელიმე ფოლკლორული ჟანრიდან წარმოიქმნა (ნოველა, ლეგენდა, ისტორიული ამბავი, არაკი, იგავი და სხვა). ანდაზებში ხშირად არის შერეული სხვადასხვა გამონათქვამები: აფორიზმები, სენტენცია და სხვა.

არსებობს აგრეთვე ლიტერატურული ანდაზები. მწერლის მოსწრებულად, გონებახვილურად ნათქვამ, გადატანითი აზრის შემცველ თქმას შეიძლება მიეცეს ზოგადი აზრი, აღიჭურვოს კონტექსტისაგან დამოუკიდებლად არსებობის უნარით, ხალხში გავიდეს და ანდაზად იქცეს. ლიტერატურული ანდაზები ხალხში გასული ან ხალხისგან აღებული და თავისებურად გადამუშავებული, ისევ ხალხში დაბრუნებულ ანდაზებად იქცევა. კვლევის მიზანიც ანდაზის გენეზის საკითხი და მის მონათესავე გამონათქვამების კვლევა და განხილვაა.

საკვანძო სიტყვები: ანდაზა, გამონათქვამი, სიტყვის მასალა, პარემია, ფოლკლორი

შესავალი. ანდაზის შექმნა წარმოუდგენელია ადრე მიღებული ცოდნის გათვალისწინების გარეშე, იგი წარმოიქმნება და გამოიყენება კომუნიკაციის ფარგლებში. მისი გაგების პრობლემა ყოველთვის იარსებებდა, ადამიანები რომ არ ემყარებოდნენ უკვე მიღებულ ცოდნას, ზოგადად, ანდაზის სიღრმისეული შესწავლა (ენასთან ერთად) მისი შემქმნელი ხალხის ეთნიკური (ყოფითი და მენტალური) თავისებურებების, მოცემულ მენტალურ სივრცეში დადგენილი აზროვნების კანონების, პრაქტიკულად, ეთნოფსიქოლოგიის შესწავლას გულისხმობს. სამეცნიერო ლიტერატურაში ანდაზის გენეზისთან დაკავშირებით ადგილი აქვს აზრთა სხვადასხვაობას თ. ბუსლაევი ანდაზების წარმოშობას შორეული წარსულს მიაწერს. კონკრეტულად მათ აღმოცენებას ენისა და მითების საწყისებს უკავშირებს. პარემიოლოგთა დიდი ნაწილი, მათ შორის ფრანგი ენათმეცნიერი შაპირა აღნიშნავს, რომ ანდაზათა წარმოქმნის ორი გზა არსებობს:

ხალხური და მწიგნობრულ-ლიტერატურული. ანდაზასთან ახლოს მდგომ გამონათვალებების შესახებ საგულისხმო მოსაზრებები აქვს ა. პოტეზნიასა და ვ. დალს, ლეჟავას, ჩიქოვანს. სტატიაში თავმოყრილია მათი შეხედულებები და ასევე ანდაზის გენეტიკურად მონათესავე გამონათვალებების შესახებ კვლევები.

მეთოდები: კვლევისას გამოყენებულია აღწერითი, შედარება-შეპირისპირებითი, კრიტიკული ანალიზის, სინთეზის, ინდუქციისა და დედუქციის მეთოდები.

შედეგები. ანდაზამ განვითარების ვრცელი გზა გაიარა, ნაშრომში საუბარია სხვადასხვა ეპოქაში და სხვადასხვა წყაროდან (ლიტერატურა, ფოლკლორი და სხვა) გაჩენილ ანდაზებზე. საფუძვლიანად არის შესწავლილი ის მსგავსება - განსხვავებანი რომელიც ანდაზას და მის გენეტიკურად მონათესავე გამონათვალებებს (იგივი, სიტყვის მასალა, გამონათქვამი) შორის არსებობს. განსაზღვრულია ანდაზის არსი: ანდაზა ხალხის გამოცდილებასა და დაკვირვებაზე დამყარებული ერთწინადადებიანი მხატვრული ნაწარმოებია, რომელშიც ზოგად აზრზეა საუბარი, ის გვესაუბრება ირიბად, კონკრეტული სახის შუამავლობით, იგავურად, გადატანით, მინიშნებით.

მსჯელობა. ანდაზა გენეტიკურ კავშირშია იგავთან, ანდაზებისაგან ხშირად სიტყვის მასალაა წარმოშობილი. ბევრი გამონათქვამი კი ცნობილი ანდაზის ანასხლეტია. ასე მაგალითად: „შეაყარე კედელს ცერცვი“ -დაკავშირებულია ანდაზასთან „შეაყარე კედელს ცერცვი და მგელს კრავი შეაჭამე“ ან თქმა „გაცემულ სიკეთეს ხალხი არ ივიწყებს“, კავშირშია ანდაზასთან: „სიკეთე ქენ-ქვაზე დადე, გამოივლი წინ დაგხვდება“. არსებობს ასევე შინაარსობრივად ახლოს მყოფი ანდაზები. მაგ: „ბედი მომეც და სანებვეზე გადამაგდე“, „ბედი მომეც და ქვაზე დამსვიო“.

ეს ანდაზები შინაარსობრივად ახლოს არიან ერთმანეთთან, მაგრამ ამავე დროს ყოველი მათგანი დამოუკიდებლად არსებული ანდაზაა - ინვარიანტებია. ანდაზას აქვს მეორე მნიშვნელოვანი მხარეც. ანდაზაში კონკრეტულ ფაქტზეა ლაპარაკი, მაგრამ ამ კონკრეტული შინაარსის მიღმა ზოგადი აზრი იგულისხმება. ამ ზოგად აზრში ვგულისხმობთ იგავურად მინიშნებულ დარიგებას. ამ ნიშნით განსხვავდება ანდაზა-თქმისაგან. თუ გამონათქვამს არ ახლავს აზრის განზოგადებისა და მისი გადატანითი ხმარების უნარი, იგი თქმაა და არა ანდაზა. მაგ: ძალიან ბრძნულად და მოსწრებულად უთქვამს ხალხს: „რამდენიც ვინმე მოგვიკვდა, იმდენი გულს ჩამოეთალაო“.

ანდაზა უპირატესად დიდაქტიკურ -აღმზრდელობითი შინაარსისაა. საგულისხმოა ანდაზის კიდევ ერთი თვისება. ანდაზაში თხრობითი მხარე უაღრესად შეკუმშულია, შემჭიდროებულია, როგორც კი თხრობის ელემენტი ოდნავადაც კი გავრცელდება, გაფართოვდება, ანდაზურობა იკარგება, ანდაზა იგავს ემსგავსება, იგავის სახეს იღებს.

აზრის გადატანის მნიშვნელობით არის ორგანული კავშირი ანდაზასა და იგავს შორის, რადგან ანდაზის სპეციფიკას შეადგენს იგავური ბუნება, რაც აფერხებს მცირე ზომის იგავებისა და ანდაზების განცალკევებას, თუმცა უნდა გავითვალისწინოთ, რომ იგავს სიუჟეტური ქარგა გააჩნია.

აღსანიშნავია, აგრეთვე, ანდაზის ცვალებადობის ზოგიერთი ფაქტი, კერძოდ: „სიღნაღი ისე არ დადაბლდება, საქათმის სიმაღლე აღარ იყოსო“; „სიღნაღი ისე არ წაიქცევა, საქობომდე არ მოვიდესო“... პირველ ფრაზაში დარჩენილი უნდა იყოს ძველი მნიშვნელობა. სახელდობრ, მე-17 ს-ში „სიღნაღი“ ნიშნავდა სამხედრო თავდაცვისათვის გამაგრებულ ადგილს-არხით შემოზღუდულ მიწაყრილს. მაგრამ მეორე ანდაზაში „სიღნაღი“ მოცემულია, როგორც ქალაქი და იგი სოფელ საქობოსთანაა შეპირისპირებული, რომელიც სიღნაღთან შედარებით დაბლა მდებარეობს.

ზოგჯერ ერთ რომელიმე კუთხეში გავრცელებული ანდაზა, მეორე კუთხეში სხვაგვარადაა გააზრებული. მაგ.: „თუ გული გულობს ქადა ორი ხელით იჭმევო“, ლაპარაკია ქადასა და ქადის გულზე და ანდაზაც ამას ამბობს: თუ ქადის გული კარგია, გულად ვარგისია, ისეთია როგორც უნდა იყოს გული (ფხვიერია გული და იბნევა) ქადას ორივე ხელი სჭირდება საჭმელად (აღმოსავლეთ საქართველოში). დასავლეთ საქართველოში ქადა და მისი გული არც თუ ისე ცნობილია მისი თვისებებით. ამიტომ თავისებურად გაიგეს ეს ანდაზაც, კერძოდ ასე: თუ გულით გინდა, თუ გულით ეკიდები, თუ გულით მოინდომებ. ასეთი გაგების შედეგად გაჩნდა ვარიანტი „თუ გული გულობს ადამიანი ქადას ერთი ხელით ორს აიღებსო“.

არსებობს ასევე ანდაზასთან ძალიან ახლოს მდგომი სიტყვის მასალა, რომელიც უშუალოდ სასაუბრო ობიექტზე მიუთითებს, მასზეა მიმართული და მას ახასიათებს.

სიტყვის მასალას ანდაზად ქცევამდე თითქოს აკლია სუბიექტი და ასეთად იგულისხმება ის კონკრეტული პირი ვის მიმართაც ესა თუ ის სიტყვის მასალაა. ამიტომ იგი შეიძლება სამსავე პირში გამოიყენებოდეს, მაგ.: ცა ქუდად არ მიაჩნია (მიგაჩნია, მიმაჩნია).

ანდაზა და სიტყვის მასალა იმდენად მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან, რომ ზოგჯერ საკმარისია მხოლოდ ერთი სიტყვის მიმატება ან გადაადგილება, რომ ერთმანეთში გადავიდნენ.

მ. ჩიქოვანი კი ამის შესახებ აღნიშნავდა „ანდაზა ყოველთვის დასრულებულ აზრს, ზოგად ფორმულას და სინტაქსურად სრულ ერთეულს წარმოადგენს. მოსწრებული სიტყვა კი იძლევა კონკრეტულ მითითებას, გადმოიცემა წინადადების ერთი ნაწილით“ (ჩიქოვანი, 1986 ბ: 18).

ანდაზა და სიტყვის მასალა ხალხური პოეტური შემოქმედების მეტად საყურადღებო და საინტერესო სახეებია. მათი ურთიერთმიმართება და კავშირი იმდენად მჭიდროა, რომ ზოგჯერ ჭირს კიდევ ერთმანეთისგან გამოიჯვნა. ამიტომაც ანდაზათა კრებულებში ძალიან ხშირად შეტანილია სიტყვის მასალები და პირიქით... ამ გარემოებას გარკვეული საფუძველი გააჩნია. თითოეული მათგანის შინაგანი ბუნება და ხასიათი ერთმანეთისაგან გამოიჯვნის აუცილებლობაზე მიგვითითებს. საკითხის გარკვევისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ორივე ჟანრის (ანდაზა, სიტყვის მასალა) ცნებათა განმარტებას ენიჭება. უპირველესად, განვსაზღვროთ, რა არის ანდაზა.

ანდაზას ორგვარი მნიშვნელობა გააჩნია, პირველადი ანუ ამოსავალი და მეორეული, ანუ გადატანითი. ანდაზის ამ ორგვარი მნიშვნელობით წაკითხვათა შორის თვისობრივი განსხვავება დიდია. ანდაზის ამოსავალი მნიშვნელობით წაკითხვის შემთხვევაში, საქმე გვაქვს უბრალო ფრაზასთან, სადაც აზრი გამართულად, თანმიმდევრულად არის განვითარებული, მოცემულ ეტაპზე წინადადება არ წარმოადგენს საკუთრივ ანდაზას. ამ უკანასკნელად წინადადება აზრის მხოლოდ და მხოლოდ მეორეული, ანუ გადატანითი მნიშვნელობით დატვირთვის შემთხვევაში იქცევა, ე.ი. წინადადება, რომელშიც მოცემულია პირდაპირი აზრის გადატანითი მნიშვნელობით გამოყენებული პოტენცია, ანდაზად გახდომის ტენდენციას ამჟღავნებს.

ნათქვამის საფუძველზე უნდა დავასკვნათ, რომ კონკრეტული ფრაზის ამოსავალსა და გადატანითი მნიშვნელობით წაკითხვას შორის განსხვავებას ნართაულობა ქმნის. ერთ შემთხვევაში, როცა წინადადების შინაარსი დაცლილია ყოველგვარი ნართაულობისაგან, ის უბრალოდ, პირდაპირი მნიშვნელობით გაგებულ აზრს გადმოგვცემს. მეორე შემთხვევაში კი, აზრის ნართაული გაგება ამოსავალი მნიშვნელობით ნახმარ წინადადებას ანდაზად აქცევს. მაშასადამე, ანდაზის ჟანრის ერთ-ერთი და ამავე დროს, არსებითი ნიშანი აზრის ნართაულობაა.

წინადადების ამოსავალ მნიშვნელობას კერძო, კონკრეტული ფაქტი თუ მოქმედება აძლევს შინაარსს. „სავსებით კონკრეტულ შინაარსით წარმოდგენილი თქმა მაშინ იქცევა

ანდაზად, როდესაც ამ კონკრეტულის მიღმა, თუ მის უკან უფრო ზოგადი იგულისხმება... თქმები ანდაზებად იქცევიან მხოლოდ მაშინ, როდესაც შესაძლებელი იქნება ამ კონკრეტულ შინაარსში მოთავსებული აზრის გადატანა სხვა ვითარებაზე“... (კიკნაძე, 1953: 177).

ანდაზისათვის დამახასიათებელია ზოგადი ხასიათის მსჯელობის კონკრეტულ ფორმაში გამოხატვა, განზოგადება, ანდაზის ფორმის მეორე სპეციფიკურ ნიშანს წარმოადგენს. იგი პირველთან (ნართაულობასთან) უშუალო კონტაქტშია.

საანდაზო წინადადების ნართაულობა თავისთავად ანდაზის იგავურ ბუნებაზე მიუთითებს, რაც განზოგადებული აზრის, შინაარსის კერძო ფაქტებით, ინდივიდუალური სახეებით წარმოდგენას გულისხმობს. შინაარსის ამგვარი გზით წარმოსახვის მიხედვით, იგავ-არაკულ ჟანრსა და ანდაზის ჟანრს შორის დიდი მსგავსებაა.

იგავისა და ანდაზის ურთიერთ სიახლოვეზე მიუთითებს ის გარემოებაც, რომ მრავალი ანდაზა იგავ-არაკული ჟანრის ნაწარმოებთან გენეტიკურ კავშირშია.

ა. პოტებნია იგავ-არაკებიდან ანდაზათა წარმოქმნის ორ გზას გამოკვეთს. ერთ შემთხვევაში ანდაზად იქცევა იგავ-არაკის ერთი ძირითადი გამონათქვამი, რომლის ანდაზურ გააზრებაში ნაწარმოების დანარჩენი, მთელი შინაარსი დებულობს მონაწილეობას. მეორე შემთხვევაში ანდაზად იქცევა იგავ-არაკის არა ცალკეული გამონათქვამი, არამედ მთელი შინაარსიდან გამომდინარე აზრი“. (Потення, 1976: 27).

რა ქმნის ძირითად განსხვავებას იგავარაკულ ჟანრსა და ანდაზას შორის/ პასუხი ნათელია- ტექსტის ოდენობა, შინაარსის გადმოცემის ფორმა. პირველ შემთხვევაში (იგავ-არაკთან დაკავშირებით) თუ საქმე გვაქვს მოკლე, მაგრამ საკმაოდ გაბმულ ტექსტთან, მეორე შემთხვევაში (ანდაზასთან დაკავშირებით) შინაარსი მხოლოდ ერთი წინადადების ფარგლებში ექცევა. მაშასადამე, „ანდაზის იგავისაგან განმასხვავებელ ნიშნად უნდა მივიჩნიოთ ის, რომ გადმოსაცემი შინაარსი ერთ წინადადებაშია მოქცეული“ (ერთელაშვილი, 1957: 105).

ანდაზის ერთ-ერთ სპეციფიკურ ნიშანს, აგრეთვე, ფრაზის ზნეობრივი შინაარსი წარმოადგენს. თითოეულ მათგანში კონკრეტული ფაქტის პოეტური ამაღლების გზით მიღებული ზოგადი შინაარსი, საბოლოოდ ანგარიშში, დიდაქტიკურ-დამრიგებლობითი დანიშნულებით არის შენიღბული. ანდაზების საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, ნაწილობრივ, ჟანრის სწორედ ამ ნიშან-თვისებაზე არის დამოკიდებული. საანდაზო წინადადებისათვის (იმისგან დამოუკიდებლად, მარტივი იქნება იგი, თუ რთული) ძირითადად ორწევრიანობაა დამახასიათებელი. მათ შორის ურთიერთობა მიზეზ-შედეგობრივი კავშირითაა გამოხატული. მსჯელობა, აზრი მასში დაპირისპირების, შედარების ან სხვა რომელიმე სტილისტური ხერხის მომარჯვებით არის განვითარებული.

როგორც დასაწყისში მოვიხსენიეთ, ანდაზასთან, ფორმისა და შინაარსის მიხედვით, ახლოს დგას სიტყვის მასალა, რომელსაც ჩვენში, ძალიან ხშირად, მოსწრებულ თქმასაც უწოდებენ. რა არის სიტყვის მასალა? ანდაზისა და სიტყვის მასალის სპეციფიკური ნიშან-თვისებების შედარება-დაპირისპირებით მსგავსი და განსხვავებული მომენტების დაძებნა ყველაზე რეალურ შესაძლებლობას იძლევა დასმული კითხვის გარკვევისათვის.

ანდაზა-სიტყვის მასალათა შორის მსგავსება-განსხვავებათა ძიებას საკმაოდ დიდი წარსული აქვს. ამ თვალსაზრისით საინტერესო მუშაობა აქვს ჩატარებული ა. პოტებნიას. მკვლევარი მათ შორის არსებულ განსხვავებას იგავ-არაკისა და სიმბოლოს შორის არსებული სხვაობით ზომავდა: „ანდაზური თქმა, ისევე როგორც სიმბოლო, პირთა და მოქმედებათა რთული გადაჯაჭვის პოეტური, ე. ი. ქარაგმული სახე როდია, არამედ ამ ჯაჭვის ერთ-ერთი ელემენტის, მაშასადამე, ცალკე აღებული პირის, თვისების, მოქმედების სახე გახლავთ. თუ ეს ასეა, მაშინ ანდაზური თქმა იგავ-არაკისა და ანდაზის ელემენტია; იგი ნაწილობრივ იგავ-არაკისა და ანდაზისაგან წარმოიქმნება, როგორც მათი ნაშთი, მათი

შედეგება, ნაწილობრივ კი სიტყვის მასალა ანდაზამდე ვერ ვითარდება. მაგალითად, თუ ჩვენ ვინმეს შესახებ ვიტყვით, რომ ის „ავი ძაღლია“- ეს ანდაზური თქმა იქნება.

ვ. დალის მსჯელობის საფუძველზე ანდაზა-სიტყვის მასალა იმდენად მჭიდრო კავშირშია ერმანეთთან, რომ ზოგჯერ საკმარისია მხოლოდ ერთი სიტყვის მიმატება ან გადაადგილება მათი ერმანეთში გადასვლისათვის (Толковый словарь Ушакова, б.д.).

ანდაზასა და სიტყვის მასალას შორის საერთო არსებობს, როგორც ფორმის, ისე შინაარსის მიხედვითაც. მაგრამ, ამასთანავე არსებობს მათი მკვეთრად განმასხვავებელი ნიშნებიც, რომლებიც გაცილებით შინაარსიანია და ღრმა, ვიდრე ეს ზოგიერთ შემთხვევაშია აღიარებული. მაგ.: „ძაღლი ხსენებაზეო“. ეს უკავშირდება ქართულ ანდაზას: „ძაღლი ახსენე და ჯოხი ხელში დაიჭიროე“...

ზემოთ განხილულ ნიშანთა ბუნებრივ და კანონზომიერ გაგრძელებას წარმოადგენს ანდაზა- მოსწრებულ თქმათა განმასხვავებელი მესამე ნიშანიც. სიტყვის მასალა მოკლებულია ზოგადად- დასრულებული ხასიათის მსჯელობა-დასკვნის უნარს, მაგრამ აღჭურვილია შესაძლებლობით გადაკვრით მიგვანიშნოს ზოგადი მნიშვნელობის შემცველ სახე-ხასიათთან დაკავშირებით შექმნილ, ფართოდ გავრცელებულ ფაქტზე, გამოთქმაზე. მოსწრებული თქმა „ერთხელ კოჭლიც წინაო“ თავისებური მინიშნებაა ანდაზაში - „ფარა რომ მობრუნდება კოჭლი ცხვარი წინ მოექცევაო“ - გამოყენებული მხატვრული სახისა.

სიტყვის მასალა არ არის მხატვრული აზროვნების უშუალო პირველადი შედეგი; მისი არსებობა, როგორც წესი, ანდაზის, იგავის ან სხვა რომელიმე მხატვრული მოვლენის არსებობით არის მოტივირებული. ყოველივე ზემოთქმულის შეჯამების საფუძველზე სიტყვის მასალის განმარტება შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს: სიტყვის მასალა აზრის დასადასტურებლად გამოყენებული ერთწევრიანი, ზოგად-დასრულებული სახე-ხასიათის შექმნის უნარს მოკლებული მხატვრული ნაწარმოებია, რომელიც წინადადების ნაწილით არის მხოლოდ გადმოცემული და გადაკვრით ფართოდ გავრცელებული მხატვრული სახის მანიშნებელია.

ამრიგად, ხალხური შემოქმედების ორ მონათესავე ჟანრს, ანდაზასა და სიტყვის მასალას, მრავალ საერთოსთან ერთად, გააჩნია ისეთი ნიშნებიც, რომლებიც მკვეთრად განასხვავებენ მათ ერმანეთისაგან.

პროფ. მიხ. ჩიქოვანი კითხვას, თუ რით განსხვავდება ანდაზა მოსწრებული სიტყვისაგან, ასე პასუხობს: „ანდაზა ყოველთვის დასრულებულ აზრს, ზოგად ფორმულას და სინტაქსურად სრულ ერთეულს წარმოადგენს, მოსწრებული სიტყვა კი, იძლევა რა კონკრეტულ მითითებას, გადმოიცემა წინადადების ერთი ნაწილით“ (ჩიქოვანი, 1986 ა: 117).

ანდაზა დასრულებული წინადადებაა, სიტყვის მასალა კი წინადადების ნაწილი; ანდაზისათვის ნიშანდობლივია ორ და იშვიათ შემთხვევაში, მეტწევრიანობაც, სიტყვის მასალისათვის დამახასიათებელია მხოლოდ და მხოლოდ ერთწევრიანობა; ანდაზა მხატვრული აზროვნების უშუალო, პირველადი შედეგია, სიტყვის მასალა კი- მეორეული, მისი არსებობა ანდაზის, იგავის ან სხვა რომელიმე მხატვრული მოვლენის არსებობით არის განპირობებული.

დასკვნა. მართალია, სიტყვის მასალა, იგავი, ხალხური ლექსი, მოსწრებული თქმები და სხვა იმდენად მჭიდროდაა დაკავშირებული ანდაზასთან, რომ მათი გამოყოფა ზოგჯერ ჭირს, მაგრამ როგორ რთულადაც არ უნდა იყოს გადახლართული ანდაზასთან მისგან მომდინარე, თუ მისგან წარმოშობილი ან მომიჯნავე სხვა ჟანრები, ანდაზა მაინც დამოუკიდებელი ენობრივი ფენომენია. ანდაზის რაობის გარკვევა მის სპეციფიკაში ჩაწვდომა, მისი ბუნების შეცნობა შეგვამღებინებს განვსაზღვროთ, რომ ანდაზა ხალხური შემოქმედებაა, მხატვრული ნაწარმოებია. ის მნიშვნელოვნად განსხვავდება სხვა პარემიული ფორმებისაგან, მაშინ როდესაც ყველა სხვა სახის ნაწარმოები (ზღაპარი, ლექსი,

იგავი, ნაწილობრივ გამოცანა). გაბმული ტექსტი ყოველ შემთხვევაში რამდენიმე წინადადებას მაინც წარმოადგენს, ანდაზა ერთი წინადადებით არის წარმოდგენილი; ცხადად, ლაკონურად გადმოცემა აზრისა, გადმოსაცემი შინაარსის ერთ წინადადებაში მოქცევა ანდაზისთვის მეტად ნიშანდობლივია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ერთელაშვილი, ფ. (1957). ანდაზის ცნების საკითხისათვის. *მნათობი*. №3, გვ. 105.
- კიკნაძე, გრ. (1953). *ქართული სატირისა და იუმორის განვითარების ისტორიისათვის*. თბილისი.
- მაჭუტაძე, თ. (2016). *ეროვნული მენტალიტეტის თავისებურებების გამოხატვა ფრანგულ და ქართულ ანდაზებში (პარემიების თარგმანის მაგალითზე)*. ბათუმი.
- სახოკია, თ. (1967). *ქართული ანდაზები*. თბილისი.
- სახოკია, თ. (1979). *ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი*. თბილისი.
- ჩიქოვანი, მ. (1986)ა. *ანდაზების ისტორიისა და თეორიის საკითხები*. თბილისი.
- ჩიქოვანი, მ. (1986)ბ. *ხალხური შემოქმედების ისტორიისა და თეორიის საკითხები*. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“.
- Schapiro, Ch. (1999). *Les stéréotypes en français proverbes et autres formules*. Ophrys.
- Буслаев, Ф.И. (1861). *Исторические очерки русской народной словесности и искусства*. т. 1. Санкт-Петербург: изд. Д. Кожанн.
- Потебня, А. (1976). *Мысль и язык*. Москва.
- Толковый словарь Ушакова*. (б.д.). Получено из <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/754414> (17.05. 2023).

REFERENCES:

- ertelashvili, p. (1957). andazis tsnebis sak'itkhisatvis [For the issue of the concept of a proverb] *mnatobi [Mnatobi]*. №3, p. 105.
- k'ik'nadze, gr. (1953). *kartuli sat'irisa da iumoris ganvitarebis ist'oriisatvis [For the history of the development of Georgian satire and humor]*. Tbilisi.
- mach'ut'adze, t. (2016). *erovnuli ment'alit'et'is taviseburebebis gamokhat'va prangul da kartul andazebshi (p'aremiebis targmanis magalitze) [Expression of features of national mentality in French and Georgian proverbs (on the example of Paremis translation)]*. Batumi.
- sakhok'ia, t. (1967). *kartuli andazebi [Georgian proverbs]*. Tbilisi.
- sakhok'ia, t. (1979). *kartuli khat'ovani sit'qva-tkmani [Georgian iconic set expressions]*. Tbilisi.
- chikovani, m. (1986)a. *andazebis ist'oriisa da teoriis sak'itkhebi [Issues of the history and of proverbs]*. Tbilisi.
- chikovani, m. (1986)b. *khalkhuri shemokmedebis ist'oriisa da teoriis sak'itkhebi [Issues of the history and theory of folk art]* Tbilisi: Publishing House „Metsniereba“.
- Schapiro, Ch. (1999). *Les stéréotypes en français proverbes et autres formules*. Ophrys.
- Buslaev, F.I. (1861). *Istoricheskie ocherki russkoj narodnoj slovesnosti i iskusstva [Historical essays on Russian folk literature and art]*. 1. Saint Petersburg: ed. D. Kozhann.
- Potebnja, A. (1976). *Mysl' i jazyk [Thought and language]*. Moscow.
- Tolkovyj slovar' Ushakova [Ushakov's Explanatory Dictionary]*. (n.d.). Retrieved from <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/754414> (17.05. 2023).